

KONCZ KRISZTINA

IRODALMI-ZENÉS FOGLALKOZÁS ÓVODÁSOK SZÁMÁRA SZEREPLŐK, KARAKTEREK, CSELEKMÉNYEK ZENEI MEGJELÉNÍTÉSE

A művészeti nevelés egyik alappillére a zenei nevelés, amely megteremti a kapcsolatot az ember és a zene között. Az élménynyújtás számos és változatos formájával teheti a zenét pótolhatatlanná a gyermek életében. A zenei élmény sokkal maradandóbb, főleg ha a zenével kapcsolatos ismereteket színes és változatos módon közöljük a gyermekek számára. A dallamok hallgatásakor a gyerekek egy új kapcsolatba kerülnek a cselekménnyel, társaikkal, környezetükkel. Jól megfigyelhető ez mesehallgatás során is, ahol a tárgyak, állatok, jelenségek „megszóltatása”, kihangosítása, az érzelmek zenei kifejezése fokozni tudja a befogadói élményt. A két művészeti ág összekapcsolásával létrehozhatunk egy olyan előadást, amelyben a mesét zenei elemekkel keltünk életre. Az előadás módja az előadó – elsősorban az óvópedagógus – kreativitására van bízva, aki kitalálhat egy saját mesét, illetve egy már megírt mesére is improvizálhat néhány dallamot, dallammotívumokat valamilyen hangszeren. Az óvodában leginkább alkalmas hangszer a furulya, fuvola, gitár, hegedű, xilofon, bendzsó, metalofon, illetve az apró ritmushangszerek.

Módszertani írásomban egy óvodai foglalkozástervet mutatok be, amelyben az óvópedagógus egy már létező mesére, *A nyulacska harangocskája* című láncmesére improvizál néhány dallamot, kiemelve a szereplők jellemvonásait és cselekményeit. A gyerekeket bevonhatjuk a mesélésbe, ha néhány ritmushangszereken megszóltatnak bizonyos szereplőket, azonban ajánlatos előtte már megtanulni, begyakorolni a ritmushangszereken jelzett dallammotívumokat, így a mese varázsa sem törik meg az előadás közben. A mese ugyanakkor előadható úgy is, mint ahogy a mintafoglalkozásban is szerepel: hogy a gyerekek csupán élvezik a mesét. Esetleg a történet után beiktathatunk néhány gyermekjátékot, melyekkel megmozgatjuk az ovisokat.

A mesét az óvónő megzenésítheti úgy, hogy a szereplők jellemvonásait szólaltatja meg a hangszeren, de akár háttérdallamot is beletehet, amely kifejezhet hangulatot vagy cselekményelemet is. A dallammotívumokat ajánlatos többször is megismételni, hogy hitelesebbé váljon az, amit ki szeretnénk fejteni a hangszeren. Továbbá tanácsos ügyelni arra, hogy egyszerűen ne szólaljon meg több hangszer, mivel az zeneileg káoszt okozhat, illetve a mese varázsa is megtörhet.

A zene és a mese kombinációjának e típusában célszerűbb, ha nem használunk bábokat vagy jelmezt. A mintában meg-elevenítem a szereplők jellemvonásait, továbbá játszom háttérdallamokat is, amely hatására a gyerekek élményszerűbben tudják elképzelni a szereplőket. Az előadást érdekesebbé tehetjük, ha két óvónő is részt vesz a mesélésben, így lehetőség adódik arra is, hogy az elbeszélések és a mesélő beszéde mögé zenei aláfestések kerüljenek.

Mesélés közben figyelünk a tiszta kiejtésre, a varázs megteremtésére és lehetőséget adunk arra, hogy a gyermekek is valamelyest a történések részévé váljanak az apró ritmushangszerekkel, mozgáselemek által. A mese elején különféle visszhangjátékokat játszunk le a gyerekekkel, amelyek fejleszthetik az óvodások tempó- és dinamikaérzését.

A foglalkozás célja: A mese bemutatása több dallammotívummal, zenei elemekkel gazdagítva. A mesei karakterek megjelenítése hangszereken. A mesélés közben a gyerekek örömmel és önkéntesen csatlakozzanak be a mesélésbe. Megismerkedjenek a különféle ritmushangszerekkel és azok használatával. A hangszerek alkalmazása azzal a céllal történik, hogy az kiegészítse a nem zenei jellegű képzetet is. Fontos cél továbbá megismerni néhány légzőgyakorlatot, majd megtornáztatni a hangszálakat a visszhangjátékok által.

Korcsoport: kiscsoportosok, azonban bármilyen korcsoport számára bemutatható az előadás.

Szegédeszközök: csengő, illetve triangulum, csörgőtojás, furulya, ritmuspálcák, hullámos papálcák

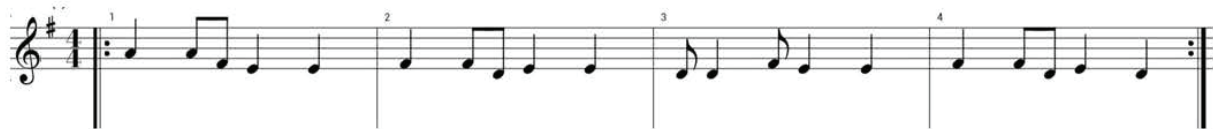
Motiváció – ráhangolódás: Bevezetésként elj játszunk néhány hangot, például a harangok kongását különböző hangmagasságban, amelyet a testünk hajladozásával is érzékeltethetünk. Meglátogatjuk az állatokat, kihangosítjuk a medve hangját, a madarak csicsérgését, a macska nyávogását, a nyuszi lélegzését. Az állathangokat különböző hangmagasságban és tempóban is megszóltatjuk, miközben a helyes éneklépzést is elmélyítjük.

Ezt követően visszhangjátékban vehetnek részt a gyerekek: az óvónő elénekel egy állatnevet, a gyermekek azt visszaéneklük. Miután már ráéreztek a feladatra, próbálkozhatunk úgy is, hogy az óvónő az állatok nevét éneklük, a gyerekek pedig a kicsinyeiket éneklük vissza ugyanazon a dallamon, amelyen az óvónő éneklük (például ló – csikó, kutya – kölyökkutya párosa).

Fő rész: A játék után következhet a mese bemutatása.

„Képzeljétek, gyerekek, ezen a nagyon szeles őszi napon egy kis szellő hozzám fűjt egy történetet. A történetben volt egy nyulacska. Annak a nyulacskának volt egy szépen szóló harangocskája. (Közben egy csengőt, esetleg egy triangulumot megszóltatunk ti-ti – ti-ti ritmusmotívummal.)

Ment, mendegélt ez a nyulacska az erdőben. (Ahogy mendegél a nyulacska, elj játszunk a furulyán egy dallamot, mely az erdőben való sétálás kedves hangulatát teremtheti meg. Két óvónő esetében a mese első bekezdésétől is már furulyázhatja a dallamot az egyik óvónő, amíg a másik nevelő a mesélő részét mondja el a gyerekeknek. A dallam, amelyet elfurulyázik az óvónő, Gryllus Vilmos „Reggeli harmat” kezdetű gyermekdalának dallamára íródott.)

(Forrai, 2016, 235)

Addig ment, mendegélt, hogy erősen elfáradt, s lefeküdt egy bokor alá. Amint lefekszik, gondolja magában:

– Jaj, istenkém, még el találok aludni, s valaki majd ellopja az én szépen szóló harangocskámat. (A csengőt vagy a trian- gulumot ti-ti ritmusmotívummal megszólaltatjuk.)

Leveszi a harangocskát a nyakáról, fölakasztja a bokornak egy belső ágára, aztán szépen visszafekszik a bokor tövébe, s elalszik. (Elfurulyázhatunk egy már ismert altatódalt, hogy jobban aludhasson a kis nyuszi, a gyerekekkel is énekelhetjük a dalocskát, ha felismerték a furulyán eljátszott dallamot.)

(Forrai, 2016, 227)

Már alszik, mélyen alszik. Alszik a nyulacska, s hát képzeljétek, amikor fölébredt, nézi, nézi a bokrot: volt bokor, nincs bokor. A kicsi bokorból olyan magas fa lett, amíg aludt, hogy alig látott a tetejébe. De jó, hogy fellátott, mert éppen ott lógott és csilingelt a fának a legfelső ágán (előbb megszólaltatjuk a csengőt, illetve a háromszöget ti-ti – ti-ti ritmusmotívummal, hogy a gyerekek kitalálják, hogy mi lógott a fa legfelső ágán) – a szépen szóló harangocskája.

Felszól a nyulacska:

– Hallod-e, te szépen szóló harangocska, gyere le!

– Nem megyek én! Minek tettél a bokor ágára? (Gyorsabb tempóban a ti-ti – ti-ti dallammotívummal érzékeltetjük a harangocska tagadó hangulatát az elején, de akár addig is, amíg a harangocska beszél.)

Megharagszik a nyulacska, mondja a fának:

– Fa! Add ide az én szépen szóló harangocskámat!

– Nem adom biz én! (Az elején néhány alkalommal vagy az egész mondat alatt is megszólaltathatjuk a fa hangját fapál- cák segítségével hosszabb, tá-á ritmusmotívummal.)

– Nem adod-e? Megállj csak, mindjárt visszaadod!

Szaladott a baltához, s kérte:

(Eljátsszuk a nyulacska fűre szaladását furulyán. A dallam, amelyet játszunk, a „Hová mégy, te kisnyulacska” kezdetű gyermekdal egy részlete, az „ingyom-bingyom táliber...” motívuma. A kisnyulacska szaladását a továbbiakban is ezzel a dallammal érzékeltetjük.)

(Orsovics, 2008, 57)

– Balta, vágd ki a fát, fa nem akarja visszaadni szépen szóló harangocskámat. (Két óvónő esetében egy mesélheti, a másik a zenei elemekkel megszólaltathatja a szereplők hangját, minden felsorolásnál.)

– Nem vágom biz én! Van nekem egyéb, amit vágjak! (A ritmuspálcák segítségével többször utánozhatjuk a balta „kopo- gó” hangját tá, ti-ti dallammotívumokkal)

– Nem vágod-e? Megállj csak, mindjárt kivágod!

Szaladott a köszörűkőhöz, s kérte:

(A nyuszika fürge szaladását furulyán elevenítjük meg, ugyanazon a dallamon)

– *Köszörűkő, köszörüld meg a baltát, balta nem vágja le a fát, s a fa nem adja vissza az én szépen szóló harangocskámat* (két óvónő esetében itt is megvalósulhat a kétirányú szerepkör!)

– *Nem köszörülöm biz én!* (A hullámos ritmuspálcákkal hosszan tá-á ritmusmotívumot játszunk el akár háromszor is, majd a gyerekek is kipróbálhatják. Hogy jobban érzékelhető legyen a tá-á értékű ritmus, alkalmazhatunk csörgőtojást is.)

– *Nem-e? Mindjárt köszörüld te!*

Szaladott a vízhez:

(Az ingyom-bingyom táliber... motívumát furulyázza az óvópedagógus)

– *Víz, hajtsad ki a köszörűkövet, köszörűkő nem akarja megköszörülni a baltát, balta nem akarja kivágni a fát, fa nem akarja visszaadni az én szépen szóló harangocskámat* (szintén megvalósítható a mesélés és a zenei elemek megszólaltatása két óvónő esetében).

Mondotta a víz:

– *Bizony nem hajtom én a köszörűkövet, van nekem, amit hajtsak, az elég!* (Egy csörgőtojást, esetleg egy esőbotot is alkalmazhatunk, amelyet lassabb tempóban megzörgetünk, a víz hullámzását idézve).

Továbbfutott a szegény nyulacska, szólítja a bikát (szintén eljátsszuk a nyuszi szaladását furulyán):

– *Bika, idd meg a vizet, víz nem akarja hajtani a köszörűkövet, köszörűkő nem akarja megélezni a baltát, balta nem akarja levágni a fát, a fa nem akarja visszaadni a szépen szóló harangocskámat.* (Mivel már tudják a gyerekek is, az óvónőkkel együtt megszólaltathatják az apró hangszereket a szereplők jellemzéséül.)

Mondotta a bika:

– *Nem iszom biz én! Ittam én már vizet eleget!* (furulyával eljátsszuk az improvizált dallamot akár négyszer is, de akár a bika beszéde alatt is, amely a bika dölyfös hangját adhatja.)

Hej, megharagudott a szegény nyulacska, szaladott a vadászhoz (eljászuk a nyuszi fürge szaladásának dallamát furulyán):

Vadász, lödd meg a bikát, nem issza meg a vizet, víz nem hajtja a köszörűkövet, köszörűkő nem élezi meg a baltát, balta nem vágja le a fát, fa nem adja vissza szépen szóló harangocskámat. (A nyuszika mondata közben most más gyerekek is kipróbálhatják a ritmushangszereket, amelyeket már begyakoroltak, közben a két óvónő szerepköre is kettéosztódhat.)

Mondogatta a vadász:

– *Mit gondolsz, nyulacska, csak nem lövök bikát!* (A furulyán lefogunk egy alsó „c” hangot és röviden megfújjuk többször is úgy, hogy az egy rövid, sípoló hangot adjon ki.)

Továbbfutott a nyulacska búsan, s találkozott az egerrel (eljátsszuk az ingyom-bingyom táliber... motívumát):

– *Egér, csípd meg a vadász lába szárát, vadász nem lövi meg a bikát, bika nem issza meg a vizet, víz nem hajtja meg a köszörűkövet, köszörűkő nem élezi meg a baltát, balta nem vágja le a fát, fa nem adja vissza szépen szóló harangocskámat.* (Két óvónő esetében amíg az egyik mesél, addig a másik megszólaltatja a zenei elemeket ügyelve arra, hogy ne történjen zenei zavar.)

– *Nem csípek biz én!* (Furulyán néhányszor eljátsszuk egy kitalált dallamot, amely által az egérke hangját keltjük életre.)

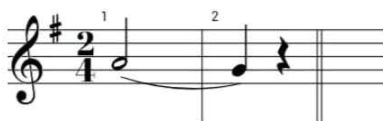

– *No, megállj! – mondotta a nyulacska. – Mindjárt elpanaszollak a macskának!*

Szaladt is gyorsan a macskához s kérte szépen könyörögve (a nyuszika szaladásának dallamát eljátsszuk):

– *Macskám, macskám, édes macskám, fogd el az egeret! Lásd, egér nem csípi meg a vadász lába szárát, vadász nem lövi meg bikát, nem issza meg a vizet, víz nem hajtja meg a köszörűkövet, köszörűkő nem élezi meg a baltát, balta nem vágja le a fát, fa nem adja vissza a szépen szóló harangocskámat.* (Az egyik óvónő mesél, míg a másik nevelő a hangszerek által megszólaltatja a szereplők jellemvonásainak hangját, abban az esetben, ha két óvónő vesz részt az előadásban.)

Elfogom én jó szívvel, csak hozzá nekem tejet! (A furulyán megszólaltatjuk a macskanyávogó hangját háromszor, négyszer is.)

Na, szaladt is a nyulacska, találkozik épp a tehénnel (a nyuszika fürge szaladását furulyán életre keltjük):

– *Tehén, adj nekem tejet! Tejet adok macskának, macska elfogja az egeret, egér megcsípi a vadász lába szárát, vadász meglövi a bikát, bika megissza a vizet, víz hajtja a köszörűkövet, köszörűkő megélezi a baltát, balta levágja a fát, fa vissza-*

adja nekem szépen szóló harangocskámat. (Két óvónő esetében a szereplők hangját a zenei elemekkel valósítjuk meg, akár gyerekek segítségével is.)

Mondotta a tehén:

– Adok én jó szívvel, csak előbb hozz füvet! (A tehén szavai előtt többször is, de akár a mondata közben is furulyán eljátszunk a kitalált dallammotívumot, amely a boci bögő hangját adhatja.)

Szaladott is a nyulacska a kaszáshoz (a nyulacska szaladását szintén furulyával megszólaltatjuk):

– Kaszás, adj nekem füvet! Fület adom téhénnek, tehén nekem tejet ad, tejet adom macskának, macska elfogja az egeret, eger megcsípi a vadász lába szárát, vadász meglövi a bikát, bika megissza a vizet, víz hajtja a köszörűkövet, köszörűkő megélezi a baltát, balta levágja a fát, fa visszaadja nekem szépen szóló harangocskámat. (A gyerekekkel ismét eljátszhatjuk a szereplők hangját az apró hangszerek segítségével, viszont ügyelnünk kell, hogy e sok karakter megjelenítése közben ne alakuljon ki zenei zavar.)

Megsajnálta a kaszás a szegény nyulacskát, vágott neki füvecskét. (A furulyával néhányszor eljátszunk egy dallamot, amely a kasza süvítő hangját teremtheti meg.)

Vitte is nagy örömmel a téhénnek. Téhén megette a füvecskét, s adott mindjárt tejecskét a nyulacskának. Tejecskét vitte macskának, macska megitta, s uccu neki, mindjárt megfogta az egeret. Eger megcsípte a vadász lába szárát, vadász meglötte a bikát, bika megitta a vizet, víz hajtotta a köszörűkövet, köszörűkő élesre fente a baltát, balta levágja a fát, fa mindjárt visszaadta a nyulacskának a szépen szóló harangocskáját. (A szerepeket a zenei elemekkel megszólaltatjuk két óvónő esetében, bevonhatjuk a gyerekeket is, viszont itt már nem szükséges végig megelevenítenünk minden szereplőt.)

De bezzeg mindjárt felkötötte a nyakára: giling – galang (csengő, esetleg háromszög által előbb ti-ti – ti-ti dallammotívumot játszunk el, hogy a gyerekek emlékeznek-e rá, mi adott ki ilyen hangot) – szól a harangocska. Többet soha le sem oldotta a nyulacska. Aki nem hiszi, nost, az járjon utána!

A foglalkozás befejezéséként a gyerekekkel vagy akár a ritmushangszerekkel is játszhatunk visszhangjátékokat, amikor az óvónő eltapsol egy ritmust, amit a gyerekek visszatapsolnak. Továbbá elénekelhetünk egy ismert gyermekdalt Forrai Katalin *Ének az óvodában* című gyermekdalgyűjteményéből is. Tekintve a szellőre, amely elhozta, majd tovább vitte a mesét, elénekelhetjük a Kodály Zoltán dallamára írt *Tekereg a szél* kezdetű gyermekdalt. A dalra kitalálhatunk játékokat is. Éneklés közben az óvónő elindít egy körkörös menetet, amelyet megszakít és tekergő menetelésben folytatja, a dal végére újra kialakítanak egy kört.

Kodály Z. – Weöres S.

Te - ke - reg a szél, csa - va - rog a szél.
Di - de - reg a kó - ró, mit ü - zen a tél?

(Forrai, 2016, 231)

A tanulmányi bírálati folyamaton ment keresztül.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Forrai Katalin (2016): *Ének az óvodában*. Móra Könyvkiadó, Debrecen, ISBN 978 963 415 656 7.
- Orsovics Yvette (2008): *Zenei nevelés az alapiskola 1. osztálya számára*. Iskolai tankönyv, Slovenská Grafia, Pozsony, ISBN 978 80 10 01529 0.
- Benedek Elek: *A nyulacska harangocskája*. Url: <https://egyszervolt.hu/estimese/benedek-elek-a-nyulacska-harangocskaja-20180328.html> (2023. 5. 6.)